

Концептуальні засади стимулювання економічного зростання на регіональному і місцевому рівнях в умовах нестабільності

Мединська Т. В.¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.12.2023	Економіка	338.24:330.342.14

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14500362>

Анотація. У статті розглядаються концептуальні засади стимулювання економічного зростання на регіональному та місцевому рівнях в умовах економічної нестабільності. Досліджуються концепції локального розвитку, спрямовані на ефективне використання внутрішніх ресурсів регіону чи громади для досягнення сталого розвитку та підтримки інноваційного і підприємницького середовища, яка допоможе вирішувати як економічні, так і соціальні проблеми місцевих громад. Автор аналізує основні фактори, які впливають на економічний розвиток регіонів, зокрема, на фоні глобальних економічних викликів, криз, політичних змін та соціально-економічних потрясінь. У роботі акцентується увага на важливості інтеграції інновацій, розвитку інфраструктури, підтримки малого та середнього бізнесу, а також створенні сприятливого інвестиційного клімату для досягнення стійкого розвитку. Розглядаються інструменти та методи стимулювання економічної активності, зокрема через вдосконалення державної політики на місцевому та регіональному рівнях. Визначено роль місцевих органів влади у підтримці підприємництва, залученні інвестицій та адаптації до змінюваних умов. Пропонуються рекомендації для підвищення ефективності економічної політики на рівнях, що найближчі до реальних потреб громад та напрямки для подолання економічних криз та адаптації до змін.

Ключові слова: стимулювання економічного розвитку, підприємницьке середовище, регіони, громади, інноваційний розвиток, місцеві органи влади.

Conceptual principles for stimulating economic growth at the regional and local levels in conditions of instability

Annotation. The article examines the conceptual principles of stimulating economic growth at the regional and local levels in conditions of economic instability. The concepts of local development are studied, aimed at the effective use of internal resources of the region or community to achieve sustainable development and support for an innovative and entrepreneurial environment that will help solve both economic and social problems of local communities.

The author analyzes the main factors that influence the economic development of regions, in particular, against the background of global economic challenges, crises, political changes

---

¹ кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу Львівського торговельно-економічного університету; старший науковий співробітник відділу протистороного розвитку ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України", м. Львів, <https://orcid.org/0000-0002-7998-4107>

and socio-economic upheavals. Tools for creating favorable conditions for small and medium-sized businesses include soft loans, financial means for startups, mentoring programs for entrepreneurs, etc. The creation of local clusters, such as agricultural, technological or tourist, promotes the unification of local enterprises and provides them with additional opportunities for development. Support for social entrepreneurship helps to solve both economic and social problems of local communities.

The work focuses on the importance of integrating innovations, developing infrastructure, supporting small and medium-sized businesses, as well as creating a favorable investment climate to achieve sustainable development. The tools and methods of stimulating economic activity are considered, in particular through improving state policy at the local and regional levels. The role of local authorities in supporting entrepreneurship, attracting investment and adapting to changing conditions is determined. Recommendations are offered for increasing the effectiveness of economic policy at levels closest to the real needs of communities and directions for overcoming economic crises and adapting to changes.

Keywords: stimulating economic development, business environment, regions, communities, innovative development, local authorities.

Вступ

Теоретичне підґрунтя дослідження фіскального середовища стимулювання підприємницької активності включає комплекс концептуальних та теоретико-методичних підходів та напрямів, які охоплюють питання стимулювання економічного розвитку на регіональному і місцевому рівнях, в тому числі в умовах нестабільності. Адже сьогодні одним з найбільшим викликом і шоком для національної та локальних економік є військова агресія Росії проти України, яка через продовження гострої фази бойових дій, щоденне зростання втрат виробничого та інфраструктурного потенціалу України, супроводжується руйнування виробничих потужностей, житлового фонду, нежитлової, транспортної та соціальної інфраструктури; обмеження використання національного земельного фонду внаслідок його часткової окупації, а також шкоди, завданої мінуванням, обстрілами та забрудненням українських територій; скорочення частки робочої сили, зайнятої у продуктивному виробництві; зменшення обсягу споживчих витрат населення; переорієнтація державних видатків на користь сфер, які прямо не пов'язані з виробництвом ВВП; зростання рівня інфляції, боргових зобов'язань та знецінення національної валюти; прямі та суміжні інвестиційні втрати; підвищення цін на енергоресурси; зниження якості людського капіталу через психологічні травми та ризик втрати життя [23]. В умовах продовження бойових дій постійно втрачається потенціал регіонального та локального економічного розвитку через погіршення умов функціонування бізнесу, імовірність зупинення підприємств, переривання ланцюгів постачань, втрату кадрового потенціалу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні теоретичні підходи до розвитку регіональних економік, враховуючи глобальні виклики такі як економічні кризи, соціальні зміни, технологічні інновації та геополітичні конфлікти, а також засади стимулювання розвитку підприємництва аналізують у своїх працях зарубіжні та українські учені: Acemoglu D., Barca F., Camagni R., Griliches Z., Johnson S., McCann P., Robinson J., Rodríguez-Pose A., З. Бедоса, І. Бобух, Т. Бондарук, В. Геєця, М. Мельник, У. Ніконенко, І. Сторонянської, С. Щегель та ін.

Все це актуалізує напрям досліджень в контексті розробки теоретико-методологічного інструментарію стимулювання економічного розвитку на регіональному і місцевому рівнях в умовах нестабільності на основі систематизації та узагальнення висновків теорії ендогенного зростання, концепцій місцевого розвитку, теорії продуктивності економічних систем, теорії інклюзивного розвитку та інших. Адже ефективність та якість економічного розвитку на регіональному і місцевому рівнях

виступає одночасно і чинником, і наслідком формування на довгостроковій основі сприятливого фіскального середовища для розвитку підприємницької діяльності.

Метою статті є дослідження концептуальних засад стимулювання економічного зростання на регіональному та місцевому рівнях в умовах економічної та соціальної нестабільності.

Результати

Теоретичні концепції ендogenous зростання, які були започатковані низкою вчених (Дж. Франкель [6], Ц. Гріліхес [7], П. Ромер [16], Р. Лукас [10]) дають змогу систематизувати сукупність визначальних чинників формування потенціалу регіонального та локального економічного розвитку. Так, основоположник теорії ендogenous зростання П. Ромер наголошував, що детермінанти, які визначають довгострокове економічне зростання, важливіші, ніж механізм ділового циклу чи результати монетарної або фіскальної політики держави, спрямованих на протидію циклічним коливанням. Вчений у конкурентній рівноважній моделі економічного зростання розглядає та аналізує технологічні зміни як ендogenous чинник і показує, як знання можуть слугувати двигуном довгострокового економічного зростання [16].

П. Ромер вперше вводить концепцію ендogenous зростання через збільшення масштабів виробництва, технологічний прогрес і людський капітал. Його модель ендogenous зростання базується на низці положень, зокрема [16]:

- найважливішим чинником економічного зростання є технологічні зміни, які дозволяють використовувати різноманітні сполучення наявних у суспільства чинників виробництва;
- "економічне зростання не є подарунком долі, це результат цілеспрямованих інвестицій у науку, технології та освіту";
- "ринок, що стимулює інновації та розповсюдження знань, є основою довгострокового економічного розвитку";
- технологічні зміни відбуваються завдяки діяльності людей, які реагують на ринкові стимули;
- виробничі технології відрізняються від інших економічних товарів, а інвестиції в людський капітал і інновації сприяють довготривалому зростанню економіки.

Дж. Франкель у своїх працях досліджував питання економічної інтеграції та валютної політики на прикладі ринку США [6], визначав критерії оптимальної валютної зони з огляду на їх ендogenousність, що розширило теорію валюти та інтеграції, здійснив оцінку глобальних економічних змін та впливу китайської валюти на світову економіку і доводив, що "технологічний прогрес і глобалізація взаємно посилюють одне одного, стимулюючи ендogenous зростання через інтеграцію ринків і розповсюдження інновацій", а "відкритість до міжнародної торгівлі сприяє передачі знань і технологій, що підвищує продуктивність у довгостроковій перспективі".

Один з представників теорії ендogenous зростання Цезар Гріліхес (Zvi Griliches) також наголошував на тезі, що технологічні інновації є чинником ендogenous зростання на регіональному і локальному рівнях. А саме, дослідив вплив технологічних інновацій, зокрема гібридного кукурудзяного насіння, на аграрне виробництво та економічний розвиток. У своїй праці «Production Functions in Manufacturing: Some Preliminary Results» [7] провів аналіз виробничої продуктивності та ролі технологічних змін у виробничому процесі, та загалом економічної продуктивності. Зосереджувався на пошуку і вимірюванні ефектів "спільного використання" результатів наукових досліджень і розвитку, які, на його думку, мають важливе значення для економічного зростання. "Науково-дослідні розробки та їх комерціалізація – це ключові рушії продуктивності, які мають значний вплив на економічне зростання", "витрати на

дослідження і розробки (R&D) – це інвестиції в майбутнє, що забезпечують ендегенне джерело прогресу".

Основними детермінантами ендегенного зростання у своїх концептуальних висновках Роберт Лукас (Robert Lucas) називає людський капітал, інституції, інвестиції та ефекти розвитку, а також підкреслює значення технологічних змін для економічного зростання. "Навички й освіта населення – це основа економічного зростання, адже знання, накопичені людиною, стають рушійною силою для інновацій і продуктивності." "Ендегенний характер технологій дозволяє економікам з часом досягати зростання без зовнішніх шоків" [10]. У своїй праці «Making a Miracle» розглядає природу економічного чуда (на прикладі Японії) і роль інституцій у забезпеченні стійкого зростання.

Концепція місцевого розвитку базується на дослідженні просторових аспектів економіки та врахуванні локальних умов, ресурсів і можливостей для забезпечення сталого соціально-економічного зростання в окремих територіях. Основні підходи представників концепції місцевого розвитку (А. Сміт, Дж. Б'юкенен, Ф. Барка, П. Макканн, А. Родрігес-Позе) базуються на поєднанні економічних, соціальних, інституційних і екологічних аспектів, а також таких ключових детермінант: унікальність територій – локальний розвиток обумовлюється набором специфічних ресурсів і можливостей територій; децентралізація – активна роль місцевих органів влади та громад у прийнятті рішень; інклюзивність – важливість залучення місцевих громад до процесу планування та реалізації стратегій розвитку; інвестиції у місцеві інновації, інфраструктуру та людський капітал; інтеграція між локальними, регіональними та глобальними економічними процесами.

Зокрема, А.Сміт у своїй класичній теорії економіки заклав основи для розуміння значення місцевих ринків і спеціалізації регіонів. Вчений наголошував, що спеціалізація, економічна свобода та поділ праці дозволяють регіонам і місцевостям ефективніше використовувати свої ресурси, що сприяє економічному розвитку. А.Сміт також автор важливих ідей про моральні засади економічної діяльності [19], що пізніше були інтегровані в теорію місцевого розвитку і соціальної згуртованості.

Просторовий підхід Джеймса Б'юкенена до формування економічної ефективності через добровільне об'єднання економічних суб'єктів для спільного виробництва товарів і надання послуг розкриває важливість співпраці місцевих органів влади, бізнесу та громади для досягнення ефективного розподілу ресурсів. "Кооперація на місцевому рівні, що базується на добровільності та взаємовигоді, є основою для створення ефективних інститутів розвитку" [4]. Також вчений здійснив аналіз можливих меж державного втручання в економічне життя, який послужив важливим підґрунтям для розуміння місцевих і глобальних економічних систем. Доводив важливість інституційних обмежень для забезпечення свободи і розвитку на місцевому рівні. "Регіони розвиваються найкраще тоді, коли вони створюють умови для забезпечення суспільних благ через децентралізоване управління" [4].

Франческо Барка підкреслював, що місцевий розвиток має базуватися на територіальних підходах, які враховують унікальність регіонів та їхню соціальну і культурну специфіку. "Сталий місцевий розвиток можливий лише тоді, коли територіальні спільноти залучені до прийняття рішень і мають можливість впливати на своє майбутнє" [2]. Економічне зростання має інтегрувати економічні, соціальні та екологічні цілі, а також залучати місцеві спільноти до процесу прийняття рішень – це ключ до перетворення територій у процвітаючі регіони.

Просторові економічні моделі Філіпа Макканна пояснюють, як інфраструктура, транспортні системи та регіональні зв'язки впливають на продуктивність та конкурентоспроможність місцевих економік. Вчений наголошує на необхідності інвестицій у регіональні інновації та створення умов для інтеграції місцевої економіки у національну та глобальну. "Ефективність місцевого розвитку залежить від рівня

зв'язності регіону: інфраструктура, транспорт і комунікації забезпечують його інтеграцію у ширші економічні системи" ... "місцева економіка є динамічною системою, яка залежить від взаємодії між інноваціями, ринками та людським капіталом" [11].

Роль інституцій у формуванні місцевого економічного розвитку є ключовою домінантою концепції Андреса Родрігеса-Позе, який підкреслює, що економічний успіх регіону залежить від якості інституцій, які забезпечують сталість правил, сприяють інвестиціям і залученню інновацій. Через слабкі інституції або неправильну локальну політику, вчений пояснює, чому деякі регіони залишаються відсталими, навіть за наявності ресурсів. "Слабкі інституції можуть звести нанівець навіть найкращі природні та людські ресурси", а "інвестиції в інфраструктуру та інновації мають сенс лише тоді, коли вони поєднуються з політикою, що сприяє соціальній згуртованості та зменшенню нерівності" [15]. Також вчений аналізує механізми глобалізації та їхній вплив на розвиток місцевих економік через призму інституцій.

Теорія продуктивності економічних систем Е. Райнерта, А. Сміта, Д. Рікардо, Й. Шумпетера, Ж.-Б. Сей та І. Вернадського дає нам відповіді на ключові чинники регіонального і локального розвитку та організації економічних систем.

У контексті критеріїв та чинників зростаючої економічної віддачі, відомий норвезький вчений-економіст Ерік Райнерт підкреслює, що у сфері послуг та обробної промисловості немає активів, які залежать безпосередньо від природи, – ні полів, ні шахт, ні рибальських угідь, обмежених за кількістю або якістю. У цих галузях збільшення виробництва викликає падіння витрат або зростання віддачі.

Водночас Е. Райнерт [13] застерігає, що стрибок у передову економіку послуг навряд чи зможе допомогти біднішим країнам. Бідні люди, які стають багатшими, перш за все потребують промислових товарів. Просунута економіка послуг супутня тільки розвиненому промисловому сектору. Саме тому деіндустріалізація – знищення сектору зі зростаючою віддачею, яку проходять периферійні країни під керівництвом світових фінансових організацій, є злочином проти людства. Треба відмовитися від продуктів, що ведуть у технологічний глухий кут, і ввести в національні виробничі системи конкуренцію Шумпетероваго типу.

Теорія продуктивності економічних систем задовго до Е. Райнерта була закладена також доробком вчених класичної економічної школи, зокрема [13]:

1. А. Сміт вважав, що поділ праці сприяє підвищенню ефективності виробництва через спеціалізацію, а ринок і конкуренція мотивують до підвищення продуктивності. "Продуктивність праці, а отже і багатство нації, залежить від її здатності до спеціалізації" [19].
2. Д. Рікардо розробив теорію порівняльних переваг, яка пояснює вплив міжнародної торгівлі на підвищення продуктивності економічних систем через ефективне використання ресурсів. "Продуктивність – це те, що визначає відносну перевагу в міжнародній торгівлі" [14].
3. Й. Шумпетер наголошував на ролі інновацій, технологічних проривів і підприємницької діяльності в підвищенні продуктивності, забезпеченні довгострокового економічного зростання та конкурентоспроможності. "Інновація – це серце капіталістичного процесу; саме вона руйнує старі структури та створює нові, сприяючи економічному зростанню" [18].
4. Ж.-Б. Сей розробив концепцію, згідно з якою пропозиція створює власний попит. Це сприяє ефективному використанню ресурсів і підвищенню продуктивності, яка в свою чергу залежить від здатності ринкових механізмів забезпечувати баланс між виробництвом і споживанням, а сам ринок є саморегулюючим механізмом підвищення продуктивності. "Продуктивність капіталу залежить від підприємницької активності, адже саме підприємці створюють попит, який забезпечує пропозиція".[17].

5. В. Вернадський розробив концепцію ноосфери, у якій продуктивність економічної системи залежить від гармонії між людиною та природою, тобто через екологічно стійкий розвиток. "Людина стає все більш могутньою геологічною силою, і її вплив на біосферу має бути усвідомленим для забезпечення гармонійного розвитку"... "Продуктивність економічної системи має базуватися на раціональному використанні природних ресурсів і знань для забезпечення стійкого розвитку" [20].

Зважаючи на новітні тренди економічного розвитку (метрополізація, мережизація, інтелектуалізація та діджиталізація суспільно-економічних процесів), зростає необхідність пошуку виважених рішень щодо вибору траєкторії регіонального і локального розвитку, ефективного використання ендогенного соціально-економічного потенціалу громад і регіонів в умовах нестабільності, трансформації системи управління інноваційними процесами у контексті формування надійної основи для підвищення регіональної конкурентоспроможності. Зважаючи на ці умови виникла та отримала значний інтерес і поширення концепція інклюзивного сталого зростання (inclusive sustainable growth). Інклюзія (англ. inclusion – включення, залученість) – це процес збільшення ступеня участі усіх громадян соціуму у процесі економічного зростання для справедливого розподілу його результатів [24].

Засади теорії інклюзивного розвитку закладені в дослідженнях здебільшого іноземних науковців, зокрема Д. Аджемоглу та Д. Робінсон [1], Е. Райнерт [13], Дж. Подеста [12], З. Бедос [21], С. Голандер [9], Дж. Гупта та К. Вегелін [8] та ін. Концепція інклюзивного розвитку передбачає, що кожен суб'єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства і має можливості, щоб задовольнити свої потреби. В узагальненому розумінні інклюзивний розвиток полягає в необхідності посилення залучення до вирішення проблем розвитку усіх верств населення, а також зростання залученості до розвитку усіх територій.

Дослідження означеної наукової полеміки дозволяє констатувати двоякість підходів до трактування категорії «інклюзивний розвиток»: з одного боку – це економічний розвиток, основною метою якого є скорочення бідності та нерівності, а з іншого – процес забезпечення повсюдної участі населення в процесі зростання як з точки зору прийняття рішень, так і у створенні самого зростання; забезпечення рівних можливостей всього населення для реалізації власного людського потенціалу незалежно від соціально-економічних умов, статі, місця проживання, віросповідання, етнічних коренів тощо [24].

Інклюзивний розвиток принципово відрізняється від стандартного економічного зростання, оскільки має ширші цілі, ніж збільшення доходів і ВВП, і вимагає, щоб уряд країни активно працював для досягнення цих цілей, не припускаючи, що позитивні результати автоматично з'являтимуться внаслідок зростання; зміщує акцент на розвиток людини і підвищення її добробуту та зниження рівня бідності і нерівності; спрямоване на зростання залученості та активної участі в економіці, а не лише на результати розподілу [22].

Зростання значення інновацій та технологій є важливим чинником стимулювання економічного розвитку на локальному і регіональному рівнях, особливо в умовах нестабільності. Зокрема, цифровізація економіки на основі створення інфраструктури для розвитку цифрових послуг (від електронного урядування до розвитку технологій для бізнесу) дозволяє знизити витрати, підвищити ефективність та сприяти розвитку нових індустрій. А розвиток стартапів і інноваційних підприємств, в т.ч. технопарків, бізнес-інкубаторів і хабів для стартапів сприяє розвитку інноваційних проектів та залученню інвестицій в територіальні громади і регіони.

Висновки

На нашу думку, концепції локального розвитку орієнтовані на використання внутрішніх ресурсів регіону або громади для досягнення сталого розвитку, а також підтримку інноваційного та підприємницького середовища. Зокрема, інструментами створення сприятливих умов для малого і середнього бізнесу є пільгові кредити, фінансові інструменти для стартапів, менторські програми для підприємців тощо. Формування локальних кластерів (наприклад, аграрних, технологічних, туристичних) дають змогу об'єднати місцеві підприємства та забезпечують їм додаткові можливості для розвитку. А сприяння розвитку соціального підприємництва одночасно вирішує економічні та соціальні проблеми місцевих громад.

В умовах нестабільності важливо зберігати стійкість регіональних економік, використовуючи концепцію циркулярної економіки, яка передбачає розвиток підприємств, що займаються переробкою відходів, відновлюваними джерелами енергії або виробництвом екологічно чистої продукції. Це створює додаткові робочі місця та знижує залежність регіону від імпортованих ресурсів. А впровадження інноваційних технологій для підвищення ефективності використання місцевих природних ресурсів (вода, енергія) зменшує витрати та стимулює розвиток економіки.

Стимулювання економічного розвитку на регіональному та місцевому рівнях в умовах нестабільності потребує комплексного підходу, що включає поєднання державної підтримки, приватних інвестицій, інноваційних рішень та ефективного управління. Важливими аспектами є активне використання ендogenous соціально-економічного потенціалу громад і регіонів, розвиток інфраструктури, підтримка малого і середнього бізнесу та інклюзивність розвитку. Місцеві органи влади повинні бути готові швидко реагувати на зміни, адаптуючи політику до конкретних умов та потреб своєї громади чи регіону.

Список використаних джерел

1. Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. A. (2001). "The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation." *American Economic Review*, 91(5), 1369–1401.
2. Barca, F., McCann, P., & Rodríguez-Pose, A. (2012). The Case for Regional Development Intervention: Place-Based Versus Place-Neutral Approaches. *Journal of Regional Science*, 52(1), 134-152.
3. Bondaruk, T., Medynska, T., Nikonenko, U., Melnychuk, I., Loboda, N. (2023). Fiscal policy as a guarantee of sustainable development under military conditions. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. Vol. 18, No. 4, 1097-1102.
4. Buchanan, J. M. (1986). *Liberty, Market and State: Political Economy in the 1980s*. New York University Press. 278 pp.
5. Camagni R. (2002). On the Concept of Territorial competitiveness: Sound or Misleading? *Urban Studies*. № 39(13). Сайт: [http://www-sre.wuwi.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa02/cd-rom/papers/518.pdf](http://www.sre.wuwi.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa02/cd-rom/papers/518.pdf).
6. Frankel, J. A., Rose, A. K. (1998). The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criteria. *Economic Journal*, 108(449), 1009–1025.
7. Griliches, Z. (1992). The Search for R&D Spillovers. *The Scandinavian Journal of Economics*, 94(0), 29-47.
8. Gupta J., Vegelin C. Sustainable development goals and inclusive development. Сайт: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10784-016-9323-z>
9. Hollander S., Bolling R. Practice, don't preach: getting serious about inclusive development. Сайт: <http://www.thebrokeronline.eu>
10. Lucas, R. E. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3-42.

11. McCann, P. (2015). *The Regional and Urban Policy of the European Union: Cohesion, Results-Oriented and Smart Specialisation*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. 304 pp.
12. Podesta J. *Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability*. Сайт: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>
13. Reinert, E. S. (2000). "The Role of the State in Economic Growth." *Journal of Economic Studies*, 27(4/5), 268–326.
14. Ricardo, D. (1817). *On the Principles of Political Economy and Taxation*.
15. Rodríguez-Pose, A. (2013). Do Institutions Matter for Regional Development? *Regional Studies*, 47(7), 1034–1047.
16. Romer, P. M. (1994). The Origins of Endogenous Growth. *Journal of Economic Perspectives*, 8(1), 3-22.
17. Say, J. B. (1821). *A Treatise on Political Economy; Or The Production, Distribution, and Consumption of Wealth*. 311 pp.
18. Schumpeter, J.A. (1911) *The Theory of Economic Development*. Harvard University Press, Cambridge. 234 pp.
19. Smith, A. (1790). *The Theory of Moral Sentiments*. Сайт: https://en.wikisource.org/wiki/The_Theory_of_Moral_Sentiments.
20. Vernadsky, V. I. (1991). *The Chemical Structure of the Biosphere and Its Environment*. 93 pp.
21. Бедос З. М. Для багатших і для бідніших. Зростання нерівності – одна з найбільших соціально-економічних і політичних проблем сучасності. Сайт: <http://tyzhden.ua/World/62625>
22. Бобух І. М., Щегель С. М. Стратегічні орієнтири економічного зростання України: інклюзивність як ключовий пріоритет. *Вісник Національної академії наук України*. 2018. № 7. С. 55-70.
23. Геєць, В. М. (2022). Про оцінку економічних втрат України внаслідок збройної агресії РФ: Стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 30 березня 2022 року. *Вісник Національної академії наук України*. №5. С. 30–38.
24. Інклюзивний вимір розвитку міст – центрів ділової активності України: тенденції та перспективи : наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. редактор М. І. Мельник. Львів, 2019. 55 с.
25. Потенціал сектору комерційних послуг регіонів України: ефективність використання та механізми детінізації: монографія / НАН України. Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів, 2021. 528 с.
26. Формування моделі сталого ендогенного зростання регіонів України в умовах децентралізації влади: монографія; наук. ред. д.е.н., проф. І. З Сторонянська. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України. Львів, 2019. 495 с.